

ДРАКУЛА

Bram Stoker

DRACULA, 1897.

© Слави Ганев, *превод от английски*

© Христо Чуков, *художник на корицата*

© Deja Book

София • 2015

ISBN: 978-954-28-1695-9

БРАМ СТОКЪР

ДРАКУЛА

Превод от английски
СЛАВИ ГАНЕВ

*Този превод се посвещава на Радостина Горанова
и всички от форума Т. К., особено Иван Атанасов.*

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	7
ГЛАВА I. ДНЕВНИКЪТ НА ДЖОНАТАН ХАРКЪР (ВОДЕН СТЕНОГРАФСКИ)	15
ГЛАВА II. ДНЕВНИКЪТ НА ДЖОНАТАН ХАРКЪР – ПРОДЪЛЖЕНИЕ	29
ГЛАВА III. ДНЕВНИКЪТ НА ДЖОНАТАН ХАРКЪР – ПРОДЪЛЖЕНИЕ	43
ГЛАВА IV. ДНЕВНИКЪТ НА ДЖОНАТАН ХАРКЪР – ПРОДЪЛЖЕНИЕ	57
ГЛАВА V. ПИСМО ОТ Г-ЦА МИНА МЪРИ ДО Г-ЦА ЛУСИ УЕСТЪНРА	71
ГЛАВА VI. ДНЕВНИКЪТ НА МИНА МЪРИ.....	81
ГЛАВА VII. ИЗРЕЗКА ОТ „ДЕЙЛИГРАФ“, 8 АВГУСТ	95
ГЛАВА VIII. ДНЕВНИКЪТ НА МИНА МЪРИ.....	110
ГЛАВА IX. ПИСМО, МИНА ХАРКЪР ДО ЛУСИ УЕСТЪНРА.....	126
ГЛАВА X. ПИСМО, Д-Р СЮЪРД ДО Н. Б. АРТЪР ХОЛМУД	142
ГЛАВА XI. ДНЕВНИКЪТ НА ЛУСИ УЕСТЪНРА.....	159
ГЛАВА XII. ДНЕВНИКЪТ НА Д-Р СЮЪРД.....	173
ГЛАВА XIII. ДНЕВНИКЪТ НА Д-Р СЮЪРД – ПРОДЪЛЖЕНИЕ	192
ГЛАВА XIV. ДНЕВНИКЪТ НА МИНА ХАРКЪР	210
ГЛАВА XV. ДНЕВНИКЪТ НА Д-Р СЮЪРД – ПРОДЪЛЖЕНИЕ	228
ГЛАВА XVI. ДНЕВНИКЪТ НА Д-Р СЮЪРД – ПРОДЪЛЖЕНИЕ	244
ГЛАВА XVII. ДНЕВНИКЪТ НА Д-Р СЮЪРД – ПРОДЪЛЖЕНИЕ	256

ГЛАВА XVIII. ДНЕВНИКЪТ НА Д-Р СЮЪРД – ПРОДЪЛЖЕНИЕ	271
ГЛАВА XIX. ДНЕВНИКЪТ НА ДЖОНАТАН ХАРКЪР	289
ГЛАВА XX. ДНЕВНИКЪТ НА ДЖОНАТАН ХАРКЪР	303
ГЛАВА XXI. ДНЕВНИКЪТ НА Д-Р СЮЪРД	319
ГЛАВА XXII. ДНЕВНИКЪТ НА ДЖОНАТАН ХАРКЪР	335
ГЛАВА XXIII. ДНЕВНИКЪТ НА Д-Р СЮЪРД	349
ГЛАВА XXIV. ФОНОГРАФСКИЯТ ДНЕВНИК НА Д-Р СЮЪРД, ЗАПИСАНО ОТ ВАН ХЕЛЗИНГ	364
ГЛАВА XXV. ДНЕВНИКЪТ НА Д-Р СЮЪРД	380
ГЛАВА XXVI. ДНЕВНИКЪТ НА Д-Р СЮЪРД	397
ГЛАВА XXVII. ДНЕВНИКЪТ НА МИНА ХАРКЪР	416
ПРИЛОЖЕНИЯ	437
Гостът на Дракула	439
Г-н Брам Стокър. Разговор с автора на „Дракула“	453
БЕЛЕЖКИ	457

ОГЛЕДАЛОТО НА СТОКЪР

„Един ден дяволът беше в изключително добро настроение, защото бе направил огледало...“

ХАНС КРИСТИАН АНДЕРСЕН

Огледалото е творение на дявола, създадено, за да отразява душата на онзи, който се огледа в него. Плодът на себелюбието – порочното желание да наблюдаваш сам себе си, проблясва още с първите лъчи на литературата чрез мита за Нарцис и продължава да ни заслепява в басните на Лафонтен и приказките на Андерсен.

Като че ли този грях никога не се е отнасял за писателя Брам Стокър. Авторът на „Дракула“ ни оставя толкова малко сведения за личния си живот, че сякаш сам се е скрил под плаща на своя прочут герой. Вечната нощ пада над ирландеца на 20 април 1912 г., сенките на времето отвличат душата му, обгръщат я в мрак и ни оставят хиляди догадки. Чудовището на Стокър, някога споделяло неговата участ, излиза от своя литературен затвор и започва да се храни с въображението на публиката. Читателите все по-често попадат на кръвопийци от древни аристократични родове, които спят в ковчези и таят неприязън към разпятия и чесън. Вампирът напада киното, театъра, изобразителното изкуство, музиката, компютърните игри. Стотици творци му отдават част от вдъхновението си. От мрачен силует днес той се е превърнал в плът и кръв, от неясна готическа енигма – в един от най-известните и преекспонирани символи на попкултурата: веднъж е зловещият, изпълнен с ярост Кристофър Лий, друг път – разсмиващият до сълзи Лесли Нилсън, веднъж е виртуозен любовник, друг път – хищен звяр, неспособен да обича. За разлика от него Стокър остава в другата крайност. Двамата разменят ролите си. Както отбелязва Барбара

Белфорд в биографията, която пише за ирландеца, вече нямаме Брам-Стокъровия „Дракула“, а Брам Стокър на „Дракула“. Героят като че ли е обрал цялата слава, а Стокър никога не е поглеждал в огледало. За него то остава просто „отвратителна дрънкулка на човешката суета“. Но дали?

След като Кристофър Марлоу и Уилям Шекспир неволно хвърлят първите семена на готиката с драмите „Д-р Фауст“, „Макбет“ и „Хамлет“, са нужни сто и петдесет години, преди жанрът да изкристализира за пръв път в „Замъкът Отранто“ (1764) на Хорас Уолпоул и още толкова, за да достигне своя връх с „Франкенщайн или новият Прометей“ (1818). Могъщата проза на Мери Шели е толкова впечатляваща, че събира в себе си цялата енергия на литературната епоха и дори я ширира с нюансите на ужаса. Оттук нататък готиката прекъсва застоялото си съществуване. Тя започва да расте с бързи темпове. Цяло поколение автори гради върху мрачните ѝ основи: Едгар Алън По оставя десетки шедьоври на късата проза, Робърт Луис Стивънсън описва „Странният случай с доктор Джекил и мистър Хайд“, Шеридан лъо Фану създава красивата кръвопийка „Кармила“. Десетки майстори на словото подготвят почвата за първия истински роман на ужаса – „Дракула“. Стокър събира в своето произведение всички достижения на готиката и литературата на страшното: от харизматичния злодей, обгърнат в мрак, до огледалния светъл образ на протагониста, от красивата романтика до визуалния хорър и сексуалното насилие, от трескавото напрежение до свежия хумор и пародията.

Въпреки че при мисълта за тази книга в ума на незапознатия с нея читател изниква повърхностна история за смърт, разложение, страх и вампири, произведението съдържа много повече. В него са вплетени редица философски теми, които остават встрани от сюжета на популярните филмови екранизации. Стилът на автора е толкова самобитен, че цялостна сценична версия, която да представя всичко в пълнота, е просто невъзможна. Той се спира на всички важни теми, които съпътстват последните години на Викторианската ера.

Такава е онази за „новата жена“, която е дейна, освободена и не живее според старите патриархални порядки. В целия си роман

Стокър поддържа мнението, че жената е равна на мъжа такава, каквата е, без да му подражава.

Наред с нея се заражда и „новият век“ със своите технически достижения. Разумът постепенно измества мистичното, фолклора и цялата им романтика, като дава логични обяснения на природните явления. „Всеки ден виждаме около нас появата на нови възприятия, които се смятат за нови и които са си старите, претендиращи да бъдат млади.“, заявява Ван Хелзинг с абсурдния си изказ. „Дракула“ е роман за края на предразсъдъците, правещи последно усилие да съществуват, преди да бъдат унищожени от съвремението. И все пак ирационалното продължава да живее в десетки псевдонауки като физиогномиката, спиритуализма, криминалогичните теории на Ломброзо и Нордау, защото „отминалите векове са имали и имат сила, която простата „модерност“ не може да погуби.“

Две години преди Зигмунд Фройд да публикува своята книга „Тълкуване на сънища“ (1899), Стокър сякаш използва неговата теория за цензурирането на сънищата от човешкото съзнание за целите на художествената проза. Зад маската на привидно обикновени сцени той насища действието с еротика. Този похват е изключително могъщ и специфичен за автора. Създадените чрез него асоциации проникват в ума на читателя, дори той да не го желае.

Всички игри на думи, анаграми, кодове и други послания в книгата, които Стокър вплита в текста ненатрапчиво, ни показват, че е обожавал най-различни главоблъсканици, също като древен вампир.

Това превръща книгата в огледало, отразяващо една цяла епоха, прелома между два века и душата на самия Стокър.

През целия си живот той не оставя по-бележито произведение от „Дракула“ и още приживе печели похвалите на критиката и съвременниците си. Сър Артър Конан Дойл заявява в свое писмо до Стокър: „Пиша, за да Ви изразя какво голямо удоволствие беше за мен четенето на „Дракула“. Мисля, че е най-добрата демонична история, на която съм попадал от много години насам.“ Британският всекидневник „Дейли Мейл“ излиза със статия, според която творческите умения на писателя са на по-високо ниво

от тези на литературни гиганти като Мери Шели, Едгар Алън По, Ан Радклиф и Емили Бронте, а хумористичното списание „Пънч“ нарича героя на Стокър „първи братовчед на Мефистофел“.

Произведението не е единственият образец на „вампирската литература“ от периода. Изпреварват го редица автори като Гюте („Коринтската невеста“), лорд Байрон („Гяурът“), Полидори („Вампирът“) и много други. То обаче се оказва истински шедевър, който утвърждава редици стереотипи в цялото изкуство. Влиянието на „Дракула“ е толкова силно, че към настоящия момент едноименният граф е най-филмираният герой в цялата история на киното след Шерлок Холмс.

Въпреки че ужасът изживява истински апогей през XIX и началото на XX в., той остава встрани от погледите на българските книгоиздатели. Може би изобилието от реални сцени на насилие в онези години отблъсква нашите читатели от тази литература. Ето защо „Дракула“ не намира своя път към българската публика. Това не става и след 1944 г., тъй като хорърът е заклеймен от официалната социалистическа критика. Жанрът е считан за вулгаризация на готиката, предизвикваща нервни болести, психически проблеми и криминални прояви.

Едва в началото на 90-те години източноевропейските издатели отварят очи за литературата на страшното. „Дракула“ е една от първите книги, в които се прицелват. Така през 1990 г. тя се появява в Румъния, Полша, Естония, през 1991 г. в Литва, през 1993 г. в Русия и едва през 2002 г. в Украйна. Повечето от тези издания са непълни. В това отношение България не прави изключение. През 1991 г. на нашия книжен пазар се появява авторизиран вариант на романа с обем около 1/3 от този на оригинала. Той излиза още два пъти: през 2002 и 2009 г. Но защо да слушаме как някой ни описва със свои думи и размишления душата на един автор, когато можем сами да се взрем в отражението ѝ със собствените си очи?

Читателю, ти разгръщаш най-точното и пълно българско издание на Брам-Стокъровия „Дракула“. То съдържа цялото произведение без пропуски, без добавени сцени, без преиначени изрази и думи. Включените бележки към него поясняват непознатото за съвременния читател, тълкуват замислите на автора и препращат

към мненията на изтъкнати стокъроеди.

Добавени са две приложения: „Гостът на Дракула“ – публикуваната посмъртно като отделен разказ първа глава от оригиналния ръкопис на книгата и интервю с автора, взето през 1897 г., които да допълнят разбирането на читателя за Брам Стокър, неговото време и шедьовъра му.

Това е огледалото на Стокър – една вещ, пленила частица от душата му, за да бъде тя достояние за всички нас.

Слави Ганев

14 март 2015 г.

На моя скъп приятел
ХОУМИ-БЕГ¹

Как последващите записки са били поставени в този ред, ще стане ясно при четенето им. Всичко излишно е било премахнато, за да се изтъкне като прост факт една история, която си противоречи почти напълно с възможностите на съвременните разбирания. За нито едно от изложените минали събития паметта не би могла да е изневерила, защото всички подбрани записки са водени по същото време от гледната точка и в рамките на известното за онези, които са ги съставили.

ГЛАВА I

ДНЕВНИКЪТ НА ДЖОНАТАН ХАРКЪР (Воден стенографски)

3 май. *Бистриц*². Напуснахме Мюнхен в 8:35 вечерта на 1 май и пристигнахме във Виена рано следващата сутрин. Това трябваше да се случи в 6:46, но влакът закъсня с час. Будапеща ми се видя удивителна при беглия ми поглед от влака и кратката ми разходка по улиците. Внимавах да не се отдалечавам много от гарата, защото поради късното ни пристигане щяхме да тръгнем възможно най-близо до редовното разписание. Чувството, което изпитах, беше, че напускаме Запада и навлизаме в Изтока. Най-западният от великолепните мостове над Дунава, който тук достига величествена ширина и дълбочина, ни отведе сред традициите на турското управление³.

Потеглихме тъкмо навреме и след мръкване пристигнахме в Клаузенбург⁴. Там пренощувах в хотел *Royale*⁵. Обядвах, или по-скоро вечерях пиле, сготвено някак с червен пипер, доста вкусно, но сухо (*Бел.*: да взема рецептата за Мина). Попитах келнера и той ми каза, че се нарича *raprika hendl*⁶ и понеже е национално ястие, бих могъл да попадна на него навсякъде в Карпатите. Повърхностните ми познания по немски се оказаха доста полезни, дори не виждам как бих могъл да се справя без тях.

В Лондон, когато разполагах с известно време, посетих Британския музей⁷ и проучих Трансилвания сред книгите и картите в библиотеката. Беше ми хрумнало, че малко предварителни знания за тази страна едва ли ще се окажат безполезни в делата ми с местен благородник. Открих, че областта, назована от него, се намира в най-източните краища на страната и непосредствено граничи с три други владения: Трансилвания, Молдова и Буковина⁸, в сърцето на Карпатите – един от най-дивите и слабо познати райони на Европа. Не успях да попадна на рисунка или труд, който сочи точното местоположение на замъка Дракула, тъй като все

още няма карти на местността, сравними с тези на нашата Ордананс сървей⁹, но открих, че Бистриц, градът с пощенски клон, посочен от граф Дракула, е добре известно място. Тук ще водя някои от бележките си, за да опресняват паметта ми, докато обсъждам пътуването си с Мина.

Населението на Трансилвания се състои от четири различни националности: саксонците¹⁰ на юг, с тях съжителстват власите, които произхождат от даките. На запад са унгарците, а на изток и север – секеите¹¹. Отивам при последните – те се считат за потомци на Атила и хуните. Може и да е така, защото, когато унгарците завладели страната през единадесети век, заварили там хуните. Прочетох, че всички познати суеверия на този свят са събрани в подковата на Карпатите¹², все едно са център на някакъв въображаем водовъртеж. Ако е така, престоят ми може да е доста интересен. (Бел.: да разпитам графа за всичко това.)

Не спях добре въпреки сравнително удобното легло, защото ме спохождаха всякакви причудливи сънища. Може би кучето, което виеше цяла нощ под прозореца ми, има нещо общо с това, или пък е била паприката, заради която изпих цялата вода от гарата си, но пак останах жаден. Към сутринта вече спях и ме събуди настоящето чукане по вратата, затова предполагам, че тогава съм бил унесен в дълбок сън. За закуска имаше още паприка, нещо като каша от царевично брашно, за което ми казаха, че е mamaliga¹³ и патладжани, пълнени с кайма – превъзходно ястие, което наричат impletata¹⁴. (Бел.: да взема рецептата и за него.) Трябваше да побързам с храната, защото влакът тръгваше малко преди осем поне по разписание, но след като се втурнах към гарата и пристигнах в 7:30, се наложи да чакам във вагона повече от час, преди да потеглим. Сякаш колкото по на изток отиваш, толкова по-неточни са влаковете. Какви ли са в Китай?

През целия ден сякаш се лутахме през страна, пълна с всевъзможни красоти. Понякога виждахме малки градчета или замъци по върховете на непристъпни стръмнини също като в старите требници¹⁵. Подминавахме реки и потоци, които изглежда предизвикваха големи разливи, ако се съди по широките и каменисти крайбрежни ивици от двете им страни. Нужна е много вода и силно течение, за да се оголят така бреговете на една река. На всяка гара

по тези места имаше групи хора, понякога тълпи, облечени в най-различни дрехи. Някои бяха точно като нашите селяни или онези във Франция и Германия, докато минавах оттам – с къси палта, заоблени шапки и домашно ушити панталони, други обаче бяха доста чудновати. Жените изглеждаха красиви, но не и отблизо, защото бяха грубовати в кръста. Ръкавите на всички бяха чисто бели и широки, с различни кройки, повечето носеха големи колани, от които висяха ивици от някаква материя, прилични на тези по балетните рокли, а под тях, разбира се, имаше фусти. Най-странни на вид бяха словаците, които изглеждаха и по-диви от останалите с големите си каубойски шапки, огромни развлачени мръснобели панталони, ленени ризи и грамадни кожени колани, широки почти фут¹⁶ и обсипани с месингови капси. Носеха високи ботуши с натъпкани в тях крачоли, имаха дълги черни коси и гъсти мустаци. Не изглеждаха симпатични, но бяха доста живописни. В някоя постановка веднага бихме ги определили за някоя стара пасмина ориенталски разбойници. Въпреки това, както други ми обясниха, те били безобидни и по-скоро малодушни по природа.

Здрачът преминаваше в нощ, когато стигнахме Бистриц, който е много интересно и старинно място. Градът се намира практически на границата с Буковина – свързва ги проходът Борго¹⁷. Това е причината за бурната му история, чиито белези несъмнено личат. Преди петдесет години поредица от големи пожари на пет пъти причинили ужасни опустошения, а в самото начало на седемнадесети век градът претърпял триседмична обсада, в която загинали 13 000 души¹⁸ – жертви на войната, подобаващо подпомогната от глад и болести.

Граф Дракула ме бе насочил да отседна в хотел „Golden Krone“¹⁹, който за моя голяма радост ми се стори крайно старомоден – разбира се, исках да видя колкото мога повече от местните привички. Явно ме очакваха, защото, когато доближих вратата, се оказах лице в лице с наглед ведрева възрастна жена, облечена в типичната селска носия: бяла риза и дълга двойна престилка от цветна материя, покрила предната и задната част на тялото, толкова впита, че граничеше с неблагопристойност. Когато се приближих, тя се поклони и каза:

– Негг²⁰ англичанинът?

– Да – отвърнах, – Джонатан Харкър.

Тя се усмихна и каза нещо на възрастния мъж с бяла риза, който я беше последвал до вратата. Той отиде някъде и се върна с писмо:

*Приятелю,
добре дошъл в Карпатите. Очаквам Ви с нетърпение. На-
спете се добре тази нощ. Дилижансът тръгва за Буковина
утре в три. Едно място е запазено за Вас. Моят екипаж ще
Ви очаква при прохода Борго, за да Ви откара при мен. Вяр-
вам, че пътуването Ви от Лондон е било приятно и че ще се
насладите на престоя си в моята красива страна.*

*Вашият приятел,
ДРАКУЛА²¹.*

4 май. Научих, че съдържателят на хотела е получил писмо от графа, с нареждане да ми запази най-доброто място в каретата, но щом попитах за подробности, той се отнесе някак резервирано и се престори, че му е непонятен немският ми. Нямаше как да е вярно, защото до този момент ме разбираше прекрасно или поне отговаряше на въпросите ми, сякаш беше така. Той се спогледа уплашено със съпругата си – възрастната жена, която ме посрещна, и смотолехи, че не знае нищо повече, освен че парите за пътуването ми са пристигнали с писмо. Когато го попитах дали познава граф Дракула и дали може да ми разкаже нещо за неговия замък, и двамата с жена му се прекръстиха, отвърнаха, че не знаят нищо, и отказаха да говорят повече. Потегляхме толкова скоро, че нямаш време да попитам друго, всичко изглеждаше много загадъчно и при всяко положение обезпокоително.

Точно преди да тръгна, старицата се качи до стаята ми и заприказва доста истерично:

– Трябва ли да тръгвате? О, млади Негг, трябва ли да тръгвате?

Бе толкова развълнувана, че сякаш забравяше немския си, доколкото го знаеше, и смесваше с него някакъв друг, напълно непознат за мен език. Успях да следя мисълта ѝ само чрез много въпроси. Когато ѝ казах, че трябва да тръгна веднага и че ме чака важна работа, тя ме попита:

– Знаете ли кой ден е?

Отвърнах, че е четвърти май. Тя поклати глава с думите:

– О, да! Това ми е известно! Зная! А вие знаете ли кой ден е това?

На отговора ми, че не разбирам, тя отвърна:

– Навечерието на Свети Георги е. Не знаете ли, че довечера, когато удари полунощ, ще се развилнеят всички зли твари по света? Знаете ли накъде отиват и какво ви очаква?

Опитах се да успокоя явната ѝ тревога, но без успех. Накрая тя падна на колене и ме замоли да не тръгвам или поне да отложам ден-два потеглянето си. Всичко това беше много нелепо и ме накара да се чувствам неудобно. Все пак имаше работа за вършене и не можех да позволя нещо да ми попречи. По тази причина се опитах да я изправам и заявих колкото можеше по-сериозно, че съм ѝ благодарен, но задължението ми е неотложно и трябва да вървя. Тогава тя стана, избърса очи и свали разпятieto от врата си, сетне ми го предложи. Не знаех как да постъпя, защото като англиканец са ме учили да приемам подобни предмети като идолопоклоннически²², ала ми се стори доста неучтиво да откажа на старицата – мислеше ми доброто, а и тя бе в такова състояние... Предполагам, че бе прочела колебанието в лицето ми, защото постави розария²³ на врата ми, каза „Заради майка ви!“ и след това излезе от стаята.

Пиша тези редове, докато чакам каретата, която, разбира се, закъснява, а разпятieto още виси на врата ми. Не знам дали е заради страховете на старицата, различните призрачни суеверия от този край или пък самото разпятие, но не чувствам духа си спокоен както обикновено. Ако това тефтерче достигне Мина преди мен, нека то ѝ предаде моето „сбогом“. Ето я и каретата!

5 май. Замъкът. Дрезгавината на утрото се разнесе и слънцето е високо над далечния хоризонт, нащърбен сякаш – от дървета ли, от хълмове ли, не знам, защото от толкова далеч и големите, и малките неща се преплитат едно с друго. Не ми се спи, а тъй като няма да ме безпокоят, докато не се събудя сам, пиша, докато сънят ме пребори. Имам много странни неща за разказване и за да не си въобрази читателят, че съм обядвал обилно, преди да напусна Бистриц, нека опиша точно менюто си. Ядох нещо, което тук наричат „хайдушката скара“ – нанизани на клечки късчета пушена

сланина, лук и телешко, подправени с червен пипер и опечени на огън – ястие, просто колкото лондонската котешка храна!²⁴ Виното беше златен медаш²⁵, странно тръпчиво на езика, но не и неприятно. От него пих само две чаши и нищо друго.

Когато се качих на каретата, кочияшът още не беше заел мястото си и го видях да разговаря със съдържателката. Определено ме обсъждаха, защото от време на време поглеждаха насам, а някои от хората на пейката до вратата – която наричат с дума, означаваща „клюкарник“ – отидоха да слушат, след което ме заглеждаха състрадателно. Доста думи се повтаряха – причудливи за мен думи, поради разноликия национален характер на тълпата. Тихо извадих многоезичния си речник от чантата и ги затърсих. Трябва да отбележа, че не ме окуражиха думи като: *Ordog*²⁶ – Сатана, *pokol*²⁷ – ад, *stregoica*²⁸ – вещица, *vrolak* и *vlkoslak* – едното е на словашки, а другото на сервски²⁹ и двете се използват за нещо, което е или върколак, или вампир. (*Бел.*: да попитам графа за тези суеверия.)

Когато потеглихме, тълпата пред вратата на странноприемницата вече значително се бе разраснала. Всички се прекръстиха и ме посочиха с по два пръста³⁰. С мъка убедих един от останалите пътници да ми каже какво означава това. В началото не искаше да отговори, но когато научи, че съм англичанин, обясни, че било заклинание против уроки. Не ми бе особено приятно така да започне пътуването ми към непознато място за среща с непознат – но всички наоколо изглежда ми желяеха доброто и искрено ми съчувстваха, така че не можех да не се трогна. Никога няма да забравя последния миг, в който зърнах двора на странноприемницата и пъстрата тълпа от кръстеши се хора около широкия му свод, а отгътък него раззеления олеандър и портокаловите дървета в зелени дървени саксии, скупчени в центъра на двора. Тогава нашият колар, чиито широки ленени гащи, наричани гъоц, скриваха цялата капра на каретата, изплющя с камшика над четирите подредени рамо до рамо дребни кончета и така започна пътешествието ни.

Скоро призрачните ми страхове се изгубиха и от поглед, и от мислите ми наред красотата на пейзажите, въпреки че ако знаех езика или по-скоро езиците, които говореха спътниците ми, едва

ли щях тъй лесно да се отърся от тях. Пътувахме през зелена полегата шир, осеяна с гори и дъбрави, тук-там стръмни хълмове, увенчани с гъсталаци или чифликчийски къщи със зидани фронтонни стени откъм пътя³¹. Навсякъде цъфтяха диви овошки: ябълки, сливи, круши, череши; подминавайки ги отблизо, виждах венчелисчетата, обсипали зелената трева под дърветата. Пътят лъкатушеше сред зелените възвишения на онова, което тук наричат Mittel Land³² – и ту се показваше, ту се скриваше зад обраслите завои, а отстрани го притискаха рехавите краища на боровите гори, пропъззели тук-там по склоновете като огнени езици. Пътят беше неравен, но летяхме по него направо с трескава бързина. Тогава не можех да разбера за какво е тази припряност, но явно коларят не възнамеряваше да изгуби нито секунда, преди да е достигнал Борго Прунд³³. Казаха ми, че този път е отличен през лятото, но сега още не е възстановен след зимните снегове. По това той се отличава от останалите пътища през Карпатите – отколешна традиция е да не се поддържат особено добре. Някога хоспадарите³⁴ не ги ремонтирали, за да не си помисли турчинът, че подготвят придвижването на чужда войска и така да ускорят войната, която винаги била на изстрел разстояние.

Отвъд тумбестите зелени хълмове на Mittel Land гористи склонове се простираха чак до непристъпните стръмнини на Карпатите. Те се издигаха отляво и отдясно, а светлината на следобедното слънце откриваше всички прелестни цветове на тази красива планинска верига: тъмносино и лилаво в сенките на върховете, зелено и кафяво, където растителност и скали се срещаха. Безкрайната панорама от нащърбени чукари и заострени зъбери се губеше в далечината, където величествено се извисяваха заснежени върхове. Когато слънцето взе да се скрива от погледите ни, тук-там през могъщи наглед разриви в скалите виждахме белите отблясъци на водопади. Един от спътниците ми ме бутна по ръката, докато фучахме край подножието на един хълм, и посочи високия заснежен връх, който, колкото и да лъкатушихме по пътя, като че все се намираще точно пред нас:

– Вижте! Isten szek!³⁵ Божият престол – и се прекръсти почително.

Докато продължавахме по безкрайния си път, а зад нас слънцето захождаше все по-ниско и по-ниско, следобедните сенки пропълзяваха наоколо. За сметка на това заснеженият връх още ловеше залеза и сякаш сияеше отвътре в изиячно бледорозово. От време на време подминавахме чехи и словаци, всички в живописни премени, но мнозина ги мъчеше гуша³⁶. Край пътя имаше много кръстове и щом минехме покрай тях, спътниците ми се прекръстваха. Тук-там виждахме селяни и селянки, коленичили пред олтари. Не се обръщаха, докато приближавахме. Изглежда молитвеният унес ги бе погълнал напълно и нямаша ни очи, ни уши за нищо друго. Много от нещата ми бяха нови: например купи сено по дърветата³⁷, тук-там красиви брезови горички, чиито бели стебла светеха като сребро през меката зеленина на листата им. От време на време се разминавахме с обичайната за тези места селска каруца – *leiter-wagon*³⁸, чиито сегменти се нагаждаха към неравностите на пътя като змийски гръбнак. На тази каруца се возеше немалка група от селяни – завръщаха се у дома, загърнати в овчи кожи: чехите в бели, а словациите в боядисани. Последните също като копиеносци бяха понесли със себе си дълги геги с брадва на върха³⁹. Когато денят превали, застудя рязко, а сгъстяващият се сумрак сля сенките на дърветата – дъбове, букове и борове; макар и докато се изкачвахме през прохода, притъмнелите ели в долините между хребетите още изпъкваха на фона на късния сняг. Понякога, тъй като части от пътя минаваха през боровите гори, в мрака те сякаш ни обгръщаха, а гъстите сивкави мъгли, усукали се около дърветата, създаваха крайно причудливо и силно впечатление, което ме върна към вълненията и зловещите фантазии от този следобед, преди падащият залез като по чудо да разпръсне призрачните облаци, които иначе пълзят непрестанно над долините на Карпатите. Случваше се хълмовете да са толкова стръмни, че конете не можеха да продължат бързо при все припряния ни колар. Искях да слеза и да ги превода, както правим в Англия, но той не искаше и да чуе.

– Не, не – каза той, – не бива да се разхождате тук. Кучетата са много свирепи. – След което добави, явно с черен хумор, защото се огледа наоколо, за да срещне одобрителните усмивки на

останалите: – Така или иначе и преди да заспите може да ви се случат подобни преमेждия.

Спря за малко само веднъж, за да запали фенерите си.

Когато притъмня, сред пътниците се появи някакво вълнение и непрестанно го заговаряха с увещания да побърза още. Той безмилостно зашиба конете с дългия си камшик и с необуздани насърчаващи викове ги принуди да напрегнат сили. Тогава през мрака видях сивкаво петно светлина, сякаш в хълмовете имаше пролука. Вълнението на пътниците растеше. С луда скорост каретата заподскача на големите си кожени ресори и се залюшка като лодка в бурно море. Залових се здраво. Пътят се изравни и сякаш полетяхме по него. Сетне планините се скупчиха отвед, смръщени над нас. Навлизахме в прохода Борго. Един след друг неколцина пътници ми натикаха в ръцете дарове тъй настойчиво, че не смеех да откажа. Бяха все чудати и разнообразни, но поднесени с искрено доброжелание, хубава дума и благослов, както и онази странна смесица от боязливи жестове, които бях видял пред хотела в Бистриц – прекръстване и знака против уроки. Докато препускахме, коларят се привеждаше напред, а от всички страни на каретата пътниците подадоха глави, взирайки се с нескрит интерес в тъмата. Или се случваше нещо много вълнуващо, или предстоеше. Заразпитвах спътниците си, но никой не ми даде дори най-малко обяснение. Всичко това продължи още известно време, докато най-накрая съзряхме източния край на прохода, където той се разширяваше. Мрачни гъсти облаци се кълбяха над нас, а във въздуха тегнеше буря, като че планинската верига разделяше небето надве и сега се бяхме озовали под гръмотевичната му част. Заоглеждах се за превоза, който щеше да ме посрещне и отведе при графа. Очаквах всеки момент да видя блясък на светилници в нощта, но навсякъде бе мрак. Мъждукаха единствено собствените ни фенери, на чиято светлина парата от преуморените ни коне се носеше на бели валма. Белият песъчлив път продължаваше пред нас, но по него нямаше и следа от превозно средство. Пътниците се прибраха в каретата с облекчени въздишки, които звучаха като подигравка със собственото ми разочарование. Вече се чудех как е най-добре да постъпя, когато, поглеждайки часовника си, коларят каза на останалите нещо тол-

кова тихо и с такъв нисък тон, че едва го долових. Стори ми се, че е „Подранихме с час“. След това се обърна към мен и каза на немски, по-лош и от моя:

– Никъде не виждам нечий екипаж. Изглежда никой не очаква почитаемия ни Herr. Сега той ще продължи с нас до Буковина и ще се върне утре или вдругиден. По-добре вдругиден.

Докато говореше, конете зацвилиха, запряхтяха и се вдигнаха на задните си крака, тъй че се наложи коларят да ги овладее. Тогава, наред всеобщи викове и кръстене, зад нас се показва файтон с четири коня. Застигна ни и спря до нас. Фенерите ни хвърлиха отблясъци по впрегнатите въгленочерни коне, великолепни животни. Кочияшът бе висок, с дълга кестенява брада и огромна черна шапка, която скриваше лицето му. Когато той се обърна към нас, зърнах само две блеснали очи, които ми се сториха червени на светлината от фенерите.

– Подрали сте, приятелю – каза той на коларя, който отвърна, заеквайки:

– Английският Herr бързаше.

– И предполагам затова му предложихте да продължи към Буковина – отговори странникът. – Не можете да ме заблудите, приятелю. Знам твърде много, а конете ми са бързи.

Докато говореше, светлината на фенера откри безжалостната му усмивка с яркочервени устни и остри зъби, бели като слонова кост. Един от спътниците ми прошепна на друг стих от Бюргеровата „Ленора“⁴⁰:

Denn die Todten reiten schnell
(Защото мъртвите бързо препускат)

Странният кочияш явно чу тези думи, защото погледна със сияеща усмивка. Пътникът отвърна поглед, вдигна два пръста и се прекръсти.

– Дайте ми багажа на Herr англичанина – каза кочияшът и с необичайна пъргавина чантите ми бяха подадени и пренесени във файтона. Слязох отстрани на каретата – файтонът бе близо до нея, а кочияшът ми помагаше, хванал ръката ми като в стоманени клещи. Силата му сякаш беше невероятна. Без да продума,

той тръсна юздите, конете потеглиха и потънахме в мрака на прохода. Погледнах назад и видях парата от конете на каретата на светлината от фенерите и силуетите на доскорошните си спътници, които още се кръстеха. После коларят изплющя с камшика, подвижна на конете и те продължиха към Буковина. Щом се скриха в тъмата, ме налегна самота и почувствах необясним хлад. Ала после усетих пелерина върху раменете си и одеяло върху коленете.

– Нощта е мразовита, mein Herr⁴¹ – каза кочияшът на превъзходен немски, – а моят господар, графът, нареди да се погрижа всячески за вас. В случай че поискате, под седалката има павурче сливовиц (местното сливово бренди).

Не пих, но ме успокояваше да знам, че е там. Чувствах се странно – и доста уплашен. Мисля, че ако имаше друга възможност, щях да избира нея, вместо да се захващам с това изпълнено с неизвестности среднощно пътешествие. Файтонът се движеше напред с бързо темпо, после направихме пълен завой и продължихме отново в права посока. Струваше ми се, че просто минаваме отново и отново по един и същи път, затова си избрах ориентир и открих, че е така. Искаше ми се да попитам кочияша какво означава всичко това, но наистина се боях да го сторя, защото си помислих, че в моето положение възражението ми щеше да остане безплодно, в случай че се бавехме нарочно. Скоро обаче ми стана любопитно колко е часът и запалих клечка кибрит, за да погледна часовника си. Оставаха няколко минути до полунощ. Това ме поразих вероятно заради всеизвестните суеверия относно този час, подсилени от неотдавнашните ми преживявания. Зачаках със свитото сърце.

Тогава откъм една ферма, далеч надолу по пътя, започна да вие куче – продължителен отчаян вой, който сякаш издаваше страх. Поде го второ куче, после трето и четвърто, докато, понесен с вятъра, който свистеше тихо през прохода, не се превърна в диво стенание. То сякаш долиташе отвсякъде през нощния мрак и стигаше докъдето можех да си въобразя. Отначало конете започнаха да се дърпат и се вдигнаха на задните си крака, ала кочияшът им заговори благо и те се усмириха, но потрепваха и се потяха

като избягали след внезапна уплаха. Тогава в далечината отвед из планината започна още по-силен и пронизителен вой: вълци. Той оказа еднакво въздействие и върху мен, и върху конете – прииска ми се да скоча от файтона и да побягна, а те отново се изправиха на задните си крака и заблъскаха с копита в земята. Кочияшът трябваше да впрегне цялата си огромна сила, за да ги укроти. След няколко минути обаче слухът ми привикна към звука, а конете бяха вече достатъчно спокойни, за да слезе при тях водачът им. Той ги галеше и успокоително им шепнеше, както съм чувал, че правят дресьорите на коне. Грижите му имаха забележителен ефект, понеже скоро животните отново станаха послушни, макар че все още трепереха. Кочияшът отново зае мястото си и тръсна юздите. Потеглихме вихрено. Този път, когато достигнахме другия край на прохода, той рязко зави надясно по един тесен път.

Около нас се издигаха дървета, които на места оформяха сводове точно над нас, докато накрая препускахме като в тунел. Огромни смръшени скали ни обграждаха дръзко като стражи от всички страни. Въпреки че бяхме заслонени, чувахме усилващия се вятър, който виеше и стенеше между чукарите, а клоните на дърветата се удряха един в друг. Ставаше все по-студено и по-студено, заваля фин ситен снежец и скоро и ние заедно с всичко около нас се оказахме под бялата пелена. По пронизващия вятър още се носеше кучешкият вой, макар да отслабваше колкото повече напредвахме. Все повече приближаваше обаче вълчийт, сякаш зверовете ни обграждаха от всички страни. Уплаших се ужасно, конете – също. Кочияшът обаче не изглеждаше ни най-малко смутен. Въртеше глава ту наляво, ту надясно, но аз не виждах нищо в мрака.

Внезапно далеч вляво съзрях слаб трепкащ син пламък. Кочияшът го видя в същия миг, веднага спря конете, скочи на земята и изчезна в мрака. Не знаех какво да сторя, а още по-малко – когато воят приближи. Но докато се чудех, кочияшът ненадейно се появи, зае мястото си, без да продума, и подновихме пътуването си. Като че ли съм заспал и засънувал случилото се, защото сякаш се повтаряше до безкрай, а сега, когато си го припомням, ми се струва като ужасен кошмар. Веднъж пламъкът се появи толкова

близо до пътя, че дори в заобикалящата ни тъма можех да наблюдавам какво прави кочияшът. Бързо стигна до мястото, където се издигаше синият огън, който вероятно беше много слаб, защото не хвърляше никаква светлина, и като събра няколко камъка, ги подреди в нещо като символ. Веднъж се появи странно оптическо явление: когато кочияшът застана между мен и пламъка, той не го скри и още виждах призрачното синьо трепкане. Това ме стресна, но трая твърде кратко и помислих, че очите са ме подвели, докато съм се взирал в мрака. След това известно време нямаше сини пламъци и се понесохме напред през тъмата, придружени от воя на вълците край нас, които сякаш ни следваха в движещ се кръг.

Веднъж кочияшът се отдалечи повече, отколкото преди, а докато го нямаше, конете се разтрепериха повече отвсякога, запрях-тяха и се разцвилиха от уплаха. Не виждах причина, защото воят бе спрял, но точно тогава луната, носеща се през черните облаци, се показва иззад назъбения превал на надвисналата край нас обрасла с борове скала. На светлината ѝ видях обръча от вълци с бели зъби, изплезени червени езици, жилести крайници и рунтава козина. В злокобната тишина наоколо те бяха стотици пъти по-страховити, отколкото докато виеха. Аз се бях вцепенил от уплаха. Единствено когато човек се озове лице в лице с подобни ужаси, може истински да ги почувства.

Всички вълци едновременно нададоха вой, сякаш лунната светлина им оказва някакво особено въздействие. Конете подскочиха, изправиха се на задните си крака и се огледаха така безпомощно, че сърцето ми се сви. Ала страховитият жив обръч ги притискаше от всички страни и те бяха принудени да останат в него. Завиках кочияша, понеже ми се струваше, че единственият ни шанс е да пробием някак през обръча и да му помогнем да стигне до нас. Крещях и удрях отстрани по файтона, надявайки се, че шумът ще уплаши вълците от тази посока и той ще получи възможност да достигне клопката, в която се намирахме. Как се появи, не разбрах, но щом дочух гласа му, извисен във властна повеля, погледнах по посока на звука и го видях на пътя. Махна с дългите си ръце, сякаш отстраняваше невидима преграда, а вълците заотстъпваха назад. Точно тогава плътен облак премина през челото на луната и отново падна мрак.

Когато зрението ми привикна, кочияшът се качваше във файтона, а вълците бяха изчезнали. Бе толкова необичайно и загадъчно, че ме завладя неописуем страх и не смеех да помръдна или проговоря. Като че ли препускаме в безвремие, вече почти в пълен мрак, защото гъстите облаци скриваха луната. Изкачвахме се, понякога се спускахме за кратко, но после продължавахме все нагоре. Внезапно осъзнах, че кочияшът дърпа юздите на конете във вътрешния двор на огромен порутен замък, от чиито високи черни прозорци не проблясваше нито лъч и чиито изпочупени зъбери образуваха нащърбена линия върху озареното от луната небе⁴².